

Research Paper

Impact of Regional Development of Aras Free Zone on Geoeconomic Position of South Caucasus

Khadijeh Ghanbarpour¹, Hojat Mahkouii^{*2}, Ali Amiri³, Yosef Zeinolabedin Amughyn⁴

1. PhD Student of Political Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

2. Department of Political Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

3. Department of Geography, Khoramabad, Lorstan, Iran.

4. Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Gilan, Iran.

Received: 2020/01/26

Accepted: 2020/07/17

PP: 151- 166

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Aras Free Zone, South Caucasus, Geo-economics position, Regional Development

Abstract

Aras Free Zone is one of the seven free trade-industrial zones in the north of the country, which can play an important role in development at the national and local levels, especially for the cities of the north and northwest of the country. This free zone is adjacent to the South Caucasus region, which has a geo-economic situation; Hence, it can take advantage of this opportunity. This issue has led to the study of this issue in this study. This paper is a qualitative and descriptive-analytic one with the aim of analyzing the impact of Regional Development of Aras Free Zone on the Geo-economic position of the South Caucasus region by gathering information from library sources and websites. The main question in this article is whether the Aras Free Zone is affected by the geo-economic situation of the South Caucasus region? In answer to the question, it is hypothesized that the Aras Free Zone is influenced by the geoeconomic position of the South Caucasus region. The results show that the Aras Free Zone is affected by the changes taking place in the Geo-economics position of the South Caucasus region. Due to the geo-economic role of the South Caucasus region, the developments in this region cannot be ignored in the Aras Free Zone, and due to the influence of geographical areas on each other, the Aras Free Zone will inevitably be affected by the developments in this region.

Citation: Khadijeh Ghanbarpour, Hojat Mahkouii, Ali Amiri, Yosef Zeinolabedin Amughyn (2021): Impact of Regional Development of Aras Free Zone on Geoeconomic Position of South Caucasus, Journal of Regional Planning, Vol 11. Issue 41, Marvdash, PP 151- 166.

DOI: 10.30495/jzpm.2021.4255

*. **Corresponding author:** Hojat Mahkouii

Address: Department of Political Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

Tell: +989177047435

Email: hojat_59_m@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

Aras Free Zone is one of the seven free trade-industrial zones in the north of the country, which can play an important role in development at the national and local levels, especially for the cities of the north and northwest of the country. This free zone is adjacent to the South Caucasus region, which has a geo-economic situation; hence, it can take advantage of this opportunity. This issue has led to the study of this issue in this study. The main question in this article is whether the Aras Free Zone is affected by the geo-economic situation of the South Caucasus region? In answer to the question, it is hypothesized that the Aras Free Zone is influenced by the Geo-economic position of the South Caucasus region. The results show that the Aras Free Zone is affected by the changes taking place in the Geo-economics position of the South Caucasus region. Due to the geo-economic role of the South Caucasus region, the developments in this region cannot be ignored in the Aras Free Zone, and due to the influence of geographical areas on each other, the Aras Free Zone will inevitably be affected by the developments in this region. Due to its special location and importance, the Aras Free Zone has various aspects such as natural environment, environment, population, higher education, added value of various sectors, investment and customs, and according to these capacities, it is a kind of Azerbaijan and a beating heart It counts. On the other hand, considering that this region officially started its activities in late September 2004, but during 15 years of economic activities and its employment, it is not comparable with other regions.

Methodology

This paper is a qualitative and descriptive-analytic one with the aim of analyzing the impact of Regional Development of Aras Free Zone on the Geo-economic position of the South Caucasus region by gathering information from library sources and websites.

Results and discussion

Free zones are one of the ways to develop and generate income for countries through foreign direct investment. These regions have played

an important role in countries that have achieved economic development. In 2014, about 0.8% of Iran's gross domestic product came from foreign direct investment; while this ratio for countries such as Turkey, Malaysia and Singapore was 1.6%, 3.5% and 20.7%, respectively. Examples of places for foreign direct investment are free zones. According to Mohsen Nariman, Chairman and CEO of Aras Free Zone: In 1397, the total amount of domestic and foreign investment in Aras Free Zone was 1170 billion tomans, which in the first 9 months of 1398 this amount has increased to 1800 billion tomans. Aras Free Zone has witnessed a 52% growth in investment and a 100% growth in exports over the past year (1397). Aras Free Zone exports have increased from \$ 267 million in 1397 to \$ 325 million in the first nine months of 1398, and in the last two consecutive years we have witnessed a positive trade balance in Aras.

Developments in the South Caucasus in recent years, leading to 2020, have been observed in three countries: Armenia, Georgia and Azerbaijan. Azerbaijan seeks to become a regional power. The most serious incident occurred in Azerbaijan in 2013. It has colored the text of its alliance with the West and implemented good joint programs, especially in the economic and security spheres, and in fact, the process of developing reliance on the West in this country has been more colorful. Georgia has assessed developments in the country's membership in NATO and its alignment with the West and the United States. But developments in Georgia have progressed more slowly and moderately than in previous years, and the country's use of various opportunities (to bring the country closer to NATO and the European Union) has been overshadowed by the events that have taken place. It has become more colorful. Armenia has also tried to get closer to Russia and seize opportunities for sanctions, but due to a weak foundation that is not fundamentally economically and governmentally evolving in Armenia.

If Iran's foreign policy is able to establish good relations with the South Caucasus community given Iran's cultural and ethnic potential, the South Caucasus region, as the gateway to the Green Continent, will certainly

contribute to Iran's political and economic development. As can be seen in Map 2, the role that the South Caucasus's communication-transportation position can play between international and peripheral trade markets for Iran is very important. If free market and trade policies are on the agenda of Tehran's macro-policies, many economic openings can certainly be achieved due to this situation.

Conclusion

Because the existential philosophy of creating free trade and industrial zones is in line with the basic goal of expanding and expanding international exchanges that are of interest to the countries that support the School of Economic Freedom and has spread to other parts of the world; Therefore, regional relations are very important for Iran in terms of free zones, and on this basis, the Aras Free Zone, due to the situation in the South Caucasus region, is affected by the developments that are taking place in this

region. Any political-economic developments in the geo-economic situation of the South Caucasus region can affect the Aras Free Zone. The existence of population-cognitive closeness in the northern basin of Iran is one of the capacities that can be effective. Any shortage in connection with the South Caucasus can cause problems in international tourism relations in the Aras Free Zone. In addition, in the field of transit, challenges and crises such as the war with Georgia by Russia in 2008 and the territorial challenges of Azerbaijan and Armenia could create an energy crisis. Therefore, the Aras Free Zone is affected by the geo-economic situation of the South Caucasus region.

مقاله پژوهشی

تأثیر پذیری توسعه منطقه‌ای منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک قفقاز جنوبی

خدیدجه قنبرپور^۱، حجت مهکویی^۲، علی امیری^۳، یوسف زین‌العابدین عموقین^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

۲. استادیار گروه جغرافیای سیاسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه خرم‌آباد، لرستان، ایران

۴. دانشیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، گیلان، ایران

چکیده

منطقه آزاد ارس به عنوان یکی از مناطق هفتگانه آزاد تجاری- صنعتی در شمال کشور است که می‌تواند نقش پراهمیتی در توسعه در سطوح ملی و محلی به ویژه برای شهرهای شمال و شمال غربی کشور داشته باشد. این منطقه آزاد با منطقه قفقاز جنوبی که دارای موقعیت ژئواکونومیک می‌باشد، همجوار است؛ از این رو، می‌تواند با استفاده از این موقعیت، بهره فراوان را ببرد. همین مسأله باعث شده است تا به بررسی این موضوع در این پژوهش پرداخته شود. این مقاله به روش کیفی و ماهیت روش توصیفی- تحلیلی و با هدف تحلیل تأثیرپذیری توسعه منطقه‌ای منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی با روش گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و سایتهای اینترنتی به این مسأله پرداخته است. پرسش اصلی در این مقاله این است که آیا منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی تأثیرپذیر است؟ و در جواب به پرسش، این انگاره مطرح می‌شود که منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی تأثیرپذیر می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهند که منطقه آزاد ارس متأثر از تحولاتی است که بر موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی تأثیر می‌گذارند. با توجه به نقش ژئواکونومیک که منطقه قفقاز جنوبی دارد، تحولات این منطقه بر منطقه آزاد ارس قابل اغماض نیست و به دلیل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری حوزه/حوضه‌های جغرافیایی بر یکدیگر، لاجرم منطقه آزاد ارس هم از تحولات این منطقه تأثیر می‌پذیرد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۲۷

شماره صفحات: ۱۶۶-۱۵۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

منطقه آزاد ارس، منطقه قفقاز جنوبی، موقعیت ژئواکونومیک، توسعه منطقه‌ای.

استناد: قنبرپور، خدیدجه، مهکویی، حجت، امیری، علی، زین‌العابدین عموقین، یوسف (۱۴۰۰): تأثیرپذیری توسعه منطقه‌ای منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک قفقاز جنوبی، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۱۱، شماره ۴۱، مردودشت: صص ۱۶۶-۱۵۱.

DOI: 10.30495/jzpm.2021.4255

† نویسنده مسئول: حجت مهکویی

نشانی: استادیار گروه جغرافیای سیاسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

تلفن: ۰۹۱۷۷۰۴۷۴۳۵

پست الکترونیکی: hojat_59_m@yahoo.com

مقدمه:

مناطق آزاد به رغم گستره فضایی محدود آن‌ها به خاطر فلسفه وجودی متمایز و نوع مدیریت ویژه در صورت به کارگیری سیاست‌های کارا و اصولی می‌توانند به عنوان کانون‌هایی کوچک، اما با نقش آفرینی کلان اقتصادی در حوزه معادلات ژئواکونومیک ظاهر شوند. مناطق آزاد در مجموع دارای توان نقش آفرینی در سطوح متنوع فضایی هستند که دایره عملکرد، نفوذ و موفقیت آن‌ها در سطوح فوق توسط کارکردها و میزان موفقیت این مناطق در تعریف، اجرا و حفظ فلسفه وجودی و کارکردی ویژه آنها مشخص می‌شود. بنابراین، جایگاه ژئواکونومیک مناطق آزاد قبل از هر چیزی در بستر فلسفه وجودی آنها شکل می‌گیرد. در واقع، نقش جغرافیای این مناطق در پیوند اقتصاد داخلی به اقتصادهای بین‌المللی بهترین توجیه برای نقش ژئواکونومیک آنها است. حتی، نقش مناطق آزاد در همگرایی و فعالیت‌های مشترک اقتصادی کشورهای متفاوت، می‌تواند در شکل‌گیری صلح و امنیت منطقه‌ای نیز نقش بارزی ایفاء نماید و به شکل‌گیری و تأسیس همگرایی اقتصادی هم بیانجامد. بنابراین باید گفت که مناطق آزاد، علیرغم داشتن گستره جغرافیایی محدود، با توجه به فلسفه وجودی متمایز و نوع مدیریت ویژه در صورت به کارگیری سیاست‌های کارآمد و اصولی می‌توانند به عنوان کانون‌هایی کوچک، اما با نقش آفرینی اقتصادی کلان در عرصه معادلات ژئواکونومیکی ظاهر شوند (Valigholizadeh, 2015: 158). منطقه آزاد ارس به دلیل موفقیت و اهمیت ویژه‌ای که دارد از جنبه‌های گوناگون از جمله محیط طبیعی، زیست محیطی، جمعیتی، آموزش عالی، ارزش افزوده بخش‌های مختلف، سرمایه‌گذاری و گمرکی برخوردار بوده و با توجه به این ظرفیت‌ها به نوعی سرآذربایجان و قلب تپنده آن به حساب می‌آید. از سوی دیگر با توجه به اینکه این منطقه اواخر شهریورماه ۱۳۸۳ رسماً فعالیت خویش را آغاز کرده ولی در طی ۱۵ سال فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال آن، قابل مقایسه با سایر مناطق نیست. هرچند که این منطقه پتانسیل آنرا دارد که وضعیت بهتری از این که دارد داشته باشد. یکی از مسائلی که در رابطه با اهمیت این منطقه باید به آن اشاره کرد تأثیر حضور قدرتهای فرامنطقه‌ای در قفقاز جنوبی است. قدرت‌های بزرگ همواره درصد افزایش قدرت خود و نیز بسط نفوذشان به دیگر مناطق هستند. پس از فروپاشی شوروی و انحلال سیستم دو قطبی، آمریکا به قدرت برتر در نظام بین‌الملل تبدیل شد که تلاش می‌کرد حوزه قدرت‌نمایی خود را به دیگر مناطق افزایش دهد، رقابت با کشوری چون روسیه، حضور آمریکا را در منطقه قفقاز جنوبی توجیه می‌کند. از طرف دیگر، روسیه نیز برای خنثی کردن این هدف آمریکا و بسط قدرت خود، در پی افزایش حضور خود در منطقه مذکور است؛ هم‌اکنون قفقاز جنوبی نقش مهمی بر منطقه آزاد ارس و تعیین جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران دارد. منطقه آزاد ارس در شمال غربی ایران به عنوان دروازه ورود به اوراسیا می‌باشد. بنابراین پرسش اصلی در این مقاله این است که آیا منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیکی منطقه قفقاز جنوبی تأثیرپذیر

است؟ و در جواب به پرسش این انگاره مطرح می‌شود که منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیکی منطقه قفقاز جنوبی تأثیرپذیر می‌باشد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

در بررسی پیشینه‌های پژوهشی مرتبط با موضوع مقاله، می‌توان به ولیقلی‌زاده و الله‌وردی‌زاده (۱۳۸۹)، اشاره کرد که در مقاله‌ای با عنوان نگرشی ژئوپولیتیکی ژئواکونومیکی بر منطقه آزاد تجاری صنعتی ارس سعی نموده‌اند، نقش منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس در شمال غرب ایران، با توجه به واقعیت‌های ژئوپولیتیکی منطقه (پیوستگی‌ها و وحدت فضایی، زبانی، فرهنگی و به عبارتی پیوستگی‌های ژئوپولیتیکی منطقه آذربایجان ایران با حوزه‌های ژئوپولیتیکی قفقاز، آسیای مرکزی و آناتولی) به عنوان دروازه ورودی و ارتباطی ایران با این کشورها و نقش و پتانسیل‌های ژئواکونومیکی آن در بطن این منطقه به عنوان گره‌گاه ژئوپولیتیکی و ژئواکونومیکی منطقه مورد بررسی و مطالعه قرار دهند. قالیباف و کرمی (۱۳۹۰)، نیز در مقاله‌ای با عنوان توسعه منطقه‌ای در نواحی مرزی شمال غربی ایران (نمونه موردی: منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس) بیان میکنند که منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس، با توجه به موقعیت استراتژیک، همسایگی با کشورهای CIS (کشورهای مستقل مشترک‌المنافع) قرارگیری در کریدورهای بین‌المللی حمل‌ونقل (۶ کریدور) و قرارگرفتن در مسیر جاده ابریشم، نزدیکی به ترکیه به عنوان دروازه اروپا، قابلیت ایجاد ارتباط جاده‌ای و ریلی بین کشورهای شمالی ایران با حوزه خلیج فارس در کوتاه‌ترین مسیر، وجود رودخانه ارس به عنوان عامل پیوند دهنده طبیعی، برخورداری از پشتیبانی مادرشهر تبریز، جاذبه‌های گردشگری و... و در صورت داشتن برنامه جامع منطقه‌ای، مستعد توسعه همه‌جانبه منطقه‌ای است. همچنین اسدزاده و عبدالله‌زاده نوبریان (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس در ایجاد همگرایی تجاری با کشورهای حوزه CIS، چین و ترکیه به بررسی این موضوع پرداختند که یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه تجارت کشورها توجه به مبادلات منطقه‌ای از طریق توسعه همگرایی تجاری می‌باشد. در این میان منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس می‌تواند موجبات رشد و توسعه پیوسته در عرصه‌های صادرات، اشتغال‌زایی و ارزآوری به کشور را فراهم آورد. در این مطالعه از طریق برآورد پتانسیل تجاری با کشورهای حوزه CIS، چین و ترکیه و همچنین درجه اِکمال تجاری، به بررسی نقش و جایگاه منطقه آزاد ارس در گسترش مبادلات تجاری پرداخته می‌شود. نتایج برآورد حاکی از وجود پتانسیل صادراتی و وارداتی بسیار مناسب با کشورهای منتخب هست. برآورد درجه کامل تجاری

مقاله با آنها، باید به این نکته اشاره کرد که پژوهشی که به تحلیل و تبیین تأثیرپذیری توسعه منطقه‌ای منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک قفقاز جنوبی به طور خاص پرداخته باشد مشاهده نشد و بررسی این تأثیرپذیری از موارد نوآوری در این مقاله است.

اما در ارتباط با تعریف اصطلاح ژئواکونومیک باید گفت که، مطالعه اثرگذاری عوامل یا زیربنای اقتصادی در محیط کشوری، منطقه‌ای و جهانی در تصمیم‌گیریهای سیاسی و رقابتهای قدرتی و اثرگذاری این عوامل در ساختار شکل‌گیرنده ژئوپولیتیک منطقه‌ای و جهانی است (Mojtahedzadeh, ۱۳۰۲: ۲۰۲). در این اصطلاح جدید که آن را می‌توان اقتصاد ژئوپولیتیک نامید، اقتصاد وارد معادله قدیمی ژئوپولیتیک شده است (Mirhydar, 1994: 7). مؤلفه‌های ژئواکونومیک (قدرت، جغرافیا، اقتصاد) می‌باشد که زیربنای همگرایی اقتصادی را می‌سازند. در نظریه‌های همگرایی اقتصادی منطقه‌ای، ارتقای تجارت نقش مهمی را ایفاء می‌کند. منطقه‌گرایی اقتصادی در بر گیرنده تمایل گروهی از کشورها در یک محدوده جغرافیایی مشخص برای همکاری اقتصادی است که اولین نشانه‌های آن انعقاد موافقت‌نامه‌های ترجیحی و رشد میزان تجارت و سرمایه‌گذاری بین آنها و در نهایت، تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی است (Solymanpour & Solymani Darchagh, 2016: ۱۲-۱۳).

«پایه و اساس این مطلب، (ژئواکونومیک)، استدلالی است که از طرف ادوارد نیکولا لوتواک ارائه شده است؛ او خبر از آمدن نظم جدید بین‌المللی در دهه ۹۰ میلادی می‌داد که در آن ابزارآلات اقتصادی جایگزین اهداف نظامی می‌شوند، به عنوان وسیله اصلی که دولت‌ها برای تثبیت قدرت و شخصیت وجودیشان در صحنه بین‌المللی به آن تأکید می‌کنند و این ماهیت [ژئواکونومیک] است. وی در سال ۱۹۹۰ در نشریه «منافع ملی» مقاله‌ای با عنوان از ژئوپولیتیک به [ژئواکونومیک]: منطق مناقشه، قواعد تجارت، را ارائه داد؛ که از آن زمان مفهوم [ژئواکونومیک] بسیار مورد توجه قرار گرفت. لوتواک نظریه خود را در پی فروپاشی نظام دو قطبی و جنگ سرد و بر مبنای تفوق اقتصاد بر نظامی‌گری در دوره پس از جنگ سرد پیش‌بینی و ارائه کرد. این در حالی بود که قریب یک ربع قرن پیش از لوتواک، جغرافیدان اقتصادی فرانسه، ژاک بودویل در سال ۱۹۶۶ در نظریه قطب رشد لیبرال در کتاب مسائل برنامه‌ریزی اقتصاد منطقه‌ای از مفهوم [ژئواکونومیک] در مناسبات اقتصادی به عنوان جایگزینی برای مفهوم ژئوپولیتیک استفاده کرده بود. سابقه این مفهوم حتی پیش‌تر از آن است. در سال ۱۹۱۷، رودلف شیلن، ژئوپلیتیسین سوئدی، در تبیین نظریه ژئوپولیتیک

نیز نشان می‌دهد که کشورهای گرجستان، آذربایجان و قزاقستان دارای بالاترین درجه اکمال صادرات منطقه و کشورهای چین، ترکیه و بلاروس دارای بالاترین درجه اکمال واردات از منطقه می‌باشند. بررسی پتانسیل تجاری با تجارت صورت گرفته در مورد اکثر کشورهای هدف، امکان توسعه مبادلات را تا حدود ۱۰ برابر نشان می‌دهد. ذکی و قلی‌زاده و زارعی (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل فضای وابستگی و فضاهای پیوستگی منطقه آزاد تجاری- صنعتی ارس" بیان می‌دارد که ساختار فضاهای پیوستگی منطقه آزاد ارس محصول ارتباط متقابل بین کنش‌های فضایی در سطوح مختلف فضایی است. ایشان معتقدند که نقش اقتصادی و کارکرد محلی، ناحیه-ای، ملی و فراملی منطقه آزاد ارس به واسطه فرصت‌ها و مزایای نسبی (درونی) و رقابتی (بیرونی) منشعب از تمام مقیاس‌ها تقویت و در مقابل، از تنگناهای ناشی از عوامل درونی و بیرونی تضعیف می‌گردد.

در پیشینه‌های خارجی می‌توان به مقاله پولات (۲۰۱۲)، اشاره کرد که در مقاله خود، علت وجودی مناطق آزاد را تأمین کمبودهای توسعه‌ی اقتصاد ملی، بهره‌گیری از مزایا، پتانسیل‌ها و برتری‌های نسبی اقتصاد ملی، برقراری ارتباط منظم بین اقتصاد داخل و اقتصاد جهانی و ادغام اقتصاد داخل در اقتصاد جهانی، ورود به اقتصاد آزاد و بازارهای جهانی، جذب سرمایه خارجی، بسط تجارت خارجی، رونق صادرات، ایجاد فرصت‌های شغلی، ارتقای سرزمینی به‌ویژه توجه به نواحی محروم و رفع نابرابری‌های سرزمینی تعریف می‌دانند. بنابراین ظاهراً ایجاد مناطق آزاد در راستای گرایش‌های جهانی بوده و این راهبرد کشورهای خارج از نظام اقتصادی جهانی را قادر می‌سازد تا به تدریج با فراهم آوردن ملزومات ادغام در اقتصاد جهانی، زمینه را برای ورود به این حوزه آماده نمایند. بکیاروا (۲۰۱۹)، در مقاله خود با عنوان "قفقاز جنوبی به عنوان منطقه‌ای از اهمیت استراتژیک"، تجزیه و تحلیل مفصلی از ویژگی‌های ژئوپولیتیک قفقاز جنوبی به عنوان منطقه‌ای با موقعیت منحصربفرد در نقشه جهان ارائه می‌دهد. خصوصیات جغرافیایی، قومی، ژئواکونومیک و سیاسی منطقه آشکار شده است. توجه به عدم ثبات در منطقه و درگیری‌های یخ زده موجود در قلمرو آذربایجان و گرجستان مورد توجه قرار گرفته است. توجه ویژه‌ای به روابط ایالات متحده و ناتو با سه جمهوری قفقاز جنوبی شده است و اینگونه نتیجه‌گیری می‌کند که وضع موجود در روابط بازیگران ژئوپولیتیک جهانی احتمالاً در آینده قابل پیش‌بینی منفی می‌شود و درگیری برای مدت طولانی ادامه خواهد یافت که در نهایت بر روی ژئواکونومیک نیز تأثیرات منفی بر جای می‌گذارد. لازم به ذکر است که در پیشینه‌های بررسی شده و تفاوت این

نیز قسمتی از شهرستان کلیبر به وسعت ۲۴ هزار هکتار (موسوم به قلی‌بیگ‌لو) و اراضی اطراف سد خداآفرین به وسعت ۶۱۰۰ هکتار و محدوده گمرک نوردوز (مرز ایران با ارمنستان) به وسعت ۲۴۰ هکتار، جمعاً به وسعت ۵۱۰۰۰ هکتار کل محدوده منطقه آزاد ارس را تشکیل می‌دهد. شهرستان جلفا در شمال غربی استان آذربایجان شرقی، بین ۴۵ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی و بین ۳۸ درجه و ۳۹ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی به صورت نوار باریکی در مرز شمالی استان واقع شده و از شمال به رودخانه ارس و جمهوری‌های نخجوان و ارمنستان و آذربایجان منتهی می‌شود. وسعت این شهرستان ۱۶۷۰/۳۱ کیلومترمربع می‌باشد که شهرستان کلیبر حدود شرقی و شهرستان‌های مرند و اهر نیز همسایگان جنوبی این شهرستان محسوب می‌شوند. به طور متوسط عرض این شهرستان ۱۷ کیلومتر، و طول آن ۱۰۰ کیلومتر است. شهر جلفا مرکز این شهرستان در ۱۳۵ کیلومتری شمال غرب تبریز و ۶۵ کیلومتری شمال شهر مرند قرار دارد. از نظر وسعت جلفا از شهرستان‌های کوچک استان به شمار می‌رود و با ۱۶۷۰/۳۱ کیلومتر مربع وسعت تنها ۳/۴ از کل مساحت استان را در پوشش خود داشته که از این نظر در رده دوازدهم قرار دارد. از نظر تقسیمات سیاسی، شهرستان جلفا دارای دو بخش با نام‌های بخش مرکزی و بخش سیه‌رود و ۵ دهستان با نام‌های دیزمار غربی، نوجه مهر، ارسی، داران، شجاع می‌باشد. براساس آمار، تعداد آبادیهای دارای سکنه شهرستان جلفا ۷۳۲۱۹ آبادی می‌اشد.

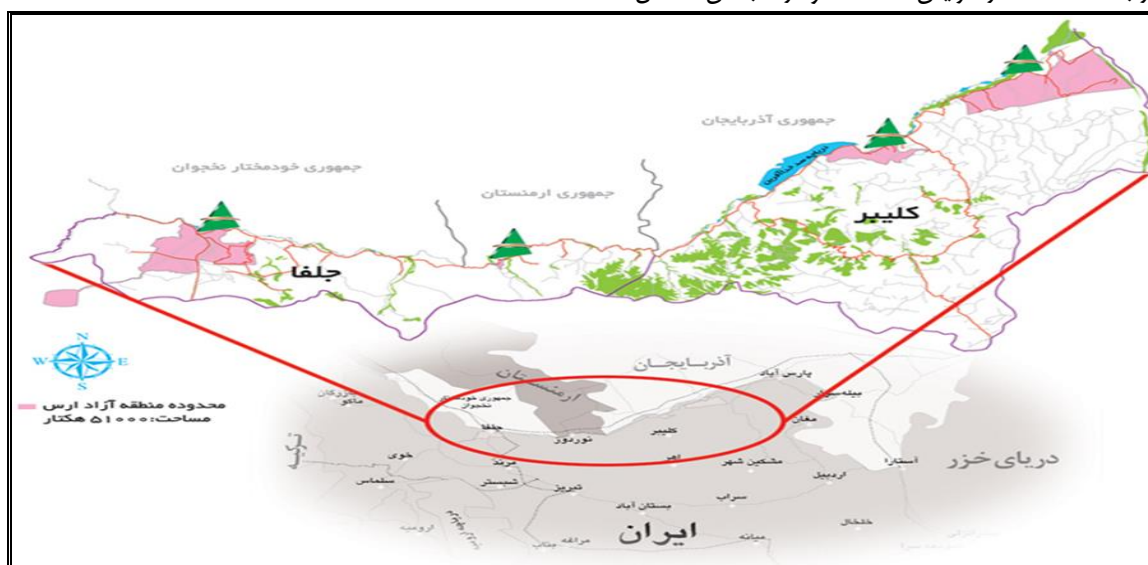
(<http://www.arasfz.ir/news/ID/8713/, 3/10/1398>)

خود از کشور، از اصطلاح اکوپولیتیک و فیزیوپولیتیک برای اهمیت ذخایر و منابع طبیعی در ساختار قدرت کشور استفاده کرد که به مفهوم امروزی [ژئوآکونومیک] نزدیک بود» (Ezati, ۱۰۷ : ۲۰۰۳/۱۰۶). بنابراین، موقعیت ژئوآکونومیک بر گرفته از سه مؤلفه اصلی قدرت، جغرافیا و اقتصاد است که آمادگی و تحولات منطقه‌ای را برای کشورها، مهیا می‌سازد. منابع انرژی، راه‌های مواصلاتی و ترانزیتی، موقعیت ژئوپولیتیک و استراتژیکی، توانایی و قدرت استفاده از این مؤلفه‌ها و ... ساختار سه مؤلفه اصلی را در بر می‌گیرند (Mojtahedzadeh & Mahkouii, 2018 : 18).

مواد و روش تحقیق:

این مقاله به روش کیفی و ماهیت روش توصیفی-تحلیلی و با هدف تحلیل تأثیرپذیری توسعه منطقه‌ای منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئوآکونومیک منطقه قفقاز جنوبی با ابزار گردآوری به روش مطالعات کتابخانه‌ای، سایت‌های معتبر اینترنتی، بررسی نقشه‌ها، به این مسأله پرداخته است.

منطقه آزاد ارس در شمال غرب ایران در نقطه صفر مرزی در مجاورت با کشورهای ارمنستان، آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان استقرار یافته است. بر اساس مصوبه هیأت وزیران در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۷ به شماره ۵۳۰۸۲۰/ت/۲۰۷۰۸ محدود منطقه آزاد ارس شامل ۹۷۰۰ هکتار از اراضی منطقه می‌شد که براساس مصوبه جدید این هیأت محترم در ۱۳۸۷/۹/۱۴ محدوده این منطقه به ۵۱ هزار هکتار شامل بخش‌هایی از ۲ شهرستان جلفا و خداآفرین افزایش یافت. این محدوده ابلاغی در بخش متصل، محدوده اصلی را از ۹۷۰۰ هکتار به ۲۰۵۰۰ هکتار افزایش داده است و در ۳ بخش منفصل

نقشه ۱ - موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد ارس (<http://www.arasfz.ir/aras/aras-free-zone/location>)

منطقه افزوده است (Gachechiladze, 2002). قفقاز در منطقه-ای قرار گرفته است که بر اساس نظریه «سر هالفورد میکندر» با عنوان قلب زمین (هارتلند) شناخته می‌شود. مکیندر معتقد بود، هر کشوری که بر این منطقه از جهان تسلط پیدا کند، به تمامی جهان تسلط خواهد یافت. به دلیل موقعیت بسیار مهم این منطقه شاهد توجه و حضور قدرتهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به قفقاز جنوبی و تقابل و بعضاً تضاد منافع کشورهای مختلف جهان در این منطقه هستیم. قفقاز و حوضه دریای خزر، منطقه-ای ویژه است که در مرکز «اوراسیا» قرار دارد. این منطقه به مثابه چهارراه، نه تنها اوراسیا را از شرق به غرب پیوند می‌دهد، بلکه به عنوان کانالی قاره آسیا را از شمال به جنوب مرتبط می‌کند؛ به عبارتی تمدن غربی و شرقی در اینجا به یکدیگر رسیده است؛ همچنین ادیان و فرهنگ‌های مختلف مثل اسلام و اسلاو با هم تلاقی می‌کنند (Afshordi, 2002 : 38). بنابراین به واسطه همین موقعیت خاص جغرافیایی، توانایی اثرگذاری بر مناطق بیرونی و پیرامونی دارد.

بحث و ارائه یافته‌ها:

مناطق آزاد: از نظر تاریخی، مناطق آزاد «سابقه دیرینه‌ای دارند. نخستین بنادر آزاد شناخته شده در جهان، مناطق محصور بودند که در بنادر چالپس و پیرائوس در یونان ایجاد شدند. قدیمی‌ترین بندر آزاد جهان که به منظور افزایش دادوستد پایه‌گذاری شد، بندر آزاد رمیها واقع در جزیره دلاس در دریای اژه بود که مرکز مبادلات تجاری بین مصر، یونان، سوریه، شمال آفریقا و رم به شمار می‌رفت؛ سپس بنادر دیگری چون جنوا، ونیز و جبل‌الطارق به وجود آمدند. اولین منطقه آزاد به مفهوم جدید، در بندر هامبورگ آلمان در سال ۱۸۸۸ تأسیس شد و با هدف تولید صنعتی، مشروط به عدم رقابت صادرات آن با صنایع داخلی، فعالیت خود را آغاز کرد. [لاجرم] مناطق آزاد یکی از عناصر ساختار سیاسی فضا با کارکرد و هویت اقتصادی-تجاری هستند» (Hafeznya, 2002 : 406). «منطقه آزاد به ناحیه صنعتی ویژه در خارج از مرز گمرکی که تولیداتش جهت-گیری صادراتی دارند گفته می‌شود. ایجاد یک منطقه آزاد، امتیازات ویژه‌ای را می‌تواند به همراه داشته باشد. از جمله این امتیازات می‌توان به ایجاد فرصتهای اشتغال در داخل و خارج و جذب سرمایه‌های خارجی و همچنین کمک به کشور برای ورود به بازارهای جهانی و گسترش صادرات اشاره کرد. به همین دلیل، امکانات و تسهیلات قانونی، شرایط مساعدی را جهت سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و زیربنایی برای حضور فعالان اقتصادی در مناطق آزاد مهیا کرده است.

اما قفقاز ناحیه‌ای میان دریای خزر و دریای سیاه است که به دو بخش قفقاز جنوبی (ماورای قفقاز) و قفقاز شمالی تقسیم می‌شود. قفقاز جنوبی که روس‌ها بدان ماورای قفقاز می‌گویند، نیمه جنوبی سرزمین قفقاز است. قفقاز جنوبی شامل کشورهای جمهوری آذربایجان، ارمنستان، گرجستان و بخش‌های کوچکی از شمال باختری ایران و شمال خاوری ترکیه می‌شود. قفقاز جنوبی در طی تاریخ حکومت‌های مختلفی را به خود دیده است. جنگ‌های ایران و روس در اوایل قرن نوزدهم میلادی بر سر حکومت بر این منطقه در گرفت و با پیروزی روسیه قفقاز جنوبی نیز به روسیه تزاری پیوست. با فروپاشی شوروی سه کشور جمهوری آذربایجان، ارمنستان و گرجستان بر جنوب قفقاز حکومت می‌کنند. وسعت منطقه قفقاز جنوبی ۱۸۶ هزار کیلومتر مربع است که از غرب به دریای سیاه و آذوف، از شرق به دریای خزر، از جنوب به ایران و ترکیه و از سمت شمال با یک خط افقی میان رودهای دُن و ولگا و رشته کوه‌های قفقاز محدود شده است. از نظر جمعیتی، حدود ۱۸ میلیون نفر که متشکل از ۵۰ گروه قومی و زبانی هستند در قالب ۳ دین یهود، مسیحیت و اسلام در این منطقه ساختار سه کشور آن را می‌سازند (Safa, 1993 : 91). قفقاز به جهت پیوستگی طبیعی با آسیا از نظر جغرافیایی در قلمرو این قاره واقع شده است ولی از نظر سیاسی، جمهوری‌های آذربایجان، ارمنستان و گرجستان بنا به خواست خود و پذیرش شورای اروپا جزو آن قاره محسوب شده و به عضویت شورای مذکور پذیرفته شده‌اند (Afshordi, 2002 : ۳۸). دریای خزر، بزرگ‌ترین دریاچه در مرزهای شرقی قفقاز، در شمال ایران و در محل تلاقی آسیای مرکزی، قفقاز و ایران واقع شده است. به نظر می‌رسد که از وجه تسمیه‌های اصطلاح قفقاز، واژه کاز-کاز باشد که هیتی‌ها آن را برای مردمی که در ساحل جنوب شرقی دریای سیاه زندگی می‌کردند به کار می‌بردند. بعضی از شرق‌شناسان از جمله مارکوات و آکادمسین گرجی، تاماز قامقره لیدزه، واژه قفقاز را برگرفته از ترکیب دو واژه فارسی گپ (بزرگ) که (کوه) می‌دانند. اما اولین بار واژه قفقاز در اثر، آشیل، درام نویسنده یونان باستان، در درام پرومتی زنجیر شده، آورده شده است (Azad, 2013: 43). از دیرباز، منطقه قفقاز جزء حوزه تمدنی ایرانی بوده و در قلمرو ایران قرار داشته و به طور مستقیم یا تحت حکمرانی دولت مرکزی ایران اداره می‌شده است. یکی از نقشه‌های این منطقه این است که به منزله‌ی پلی طبیعی بین اروپا و آسیا قرار گرفته است. قرار داشتن در مکان فوقانی خشکی مسلط بر خاورمیانه دارای انرژی و منابع غنی معدنی، حضور روسیه، چین و ایران و وجود ذخایر انرژی برای قدرت‌ها، به اهمیت استراتژیکی این

منطقه آزاد قلمرویی است که غالباً در داخل یا مجاورت یک بندر واقع گردیده و در آن تجارت آزاد با سایر مناطق جهان مجاز شناخته شده است. در این محدوده‌ی جغرافیایی مشخص، قوانین گمرکی محدوده گمرکی کشور در آن اجرا نمی‌شود و به منظور تسهیل در امر واردات و صادرات کالا و حمایت از صنعت داخلی کشور و همچنین جذب فناوری‌های نوین در امر تولید و توسعه منطقه‌ای در مبادی گمرکات و نقاط مرزی کشور ایجاد می‌شود. بنا به تعاریف بین‌المللی، منطقه آزاد محدوده حراست شده بندری و غیر بندری است که از شمول برخی از مقررات جاری کشور متبوع خارج بوده و با بهره‌گیری از مزایایی نظیر معافیت‌های مالیاتی، بخشودگی سود و عوارض گمرکی، عدم وجود تشریفات زاید ارزی، اداری و مقررات دست و پاگیر و همچنین سهولت و تسریع در فرایندهای صادرات و واردات با جذب سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال فناوری به توسعه سرزمین اصلی کمک می‌نماید. وفق تعریف سازمان ملل متحد (یونیدو) از مناطق آزاد به عنوان محرکه در جهت تشویق صادرات صنعتی تلقی می‌گردد. همچنین در برداشت جدید از مناطق آزاد -که به منطقه آزاد پردازش صادرات معروف است- به ناحیه صنعتی ویژه‌ای در خارج از مرز گمرکی، که تولیداتش جهت-گیری صادراتی دارند، گفته می‌شود. فلسفه‌ی این اصطلاح را می‌توان در تغییر استراتژی واردات به استراتژی توسعه صادرات دانست» (<https://companyregister.ir>).

اهمیت سیاسی - اقتصادی منطقه آزاد ارس:

مناطق آزاد «به صورت واحدهای سیاسی - اقتصادی هستند که دارای اختیارات ویژه‌ای در ورای اختیارات سایر واحدها و عناصر تقسیمات کشوری هستند. مدیریت سیاسی و اداری این‌گونه مناطق عمدتاً زیر نظر نماینده سیاسی حکومت در منطقه نیست بلکه بالاترین مقام کشوری مستقیماً بر اداره این مناطق نظارت می‌کند و قوانین و مقررات اقتصادی، تجاری و مدنی خاصی بر آنها حاکم است. مدیریت منطقه آزاد تجاری در ایجاد تعهدات و برقراری ارتباطات بین‌المللی نیز دارای اختیارات است و اختیار و قدرت برقراری روابط با اشخاص حقیقی و حقوقی بین‌المللی و دولتهای خارجی و شرکتهای سرمایه‌گذار خارجی و دادن تضمینها و تعهدات لازم مبنی بر ملی نشدن سرمایه‌های آنان را داراست» (Hafezniya, 2002 : 410). لاجرم مناطق آزاد یکی از راه‌های توسعه و درآمدزایی برای کشورها، به واسطه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌باشد. این مناطق در کشورهایی که به توسعه اقتصادی دست یافته‌اند نقش مهمی داشته‌اند.

در سال ۲۰۱۴ تقریباً معادل ۰.۸٪ تولید ناخالص داخلی ایران از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بوده است؛ درحالی‌که این نسبت

برای کشورهایی نظیر ترکیه، مالزی و سنگاپور به ترتیب برابر با ۱.۶٪، ۳.۵٪ و ۲۰.۷٪ بوده است. از نمونه مکانهایی که برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در نظر گرفته می‌شود مناطق آزاد هستند. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مناطق هفتگانه تجاری - صنعتی ایران در دوره پنج ساله (۱۳۹۱-۱۳۹۵) این-گونه بوده است: ۱. منطقه آزاد کیش به ترتیب از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ معادل ۳۰، صفر، صفر، ۳۳ و ۱۰۴ میلیون دلار بوده است. ۲. منطقه آزاد قشم به ترتیب طی سال‌های مذکور ۲، صفر، ۲، ۷۳ و ۲۰۰۶ میلیون دلار جذب سرمایه‌گذاری خارجی داشته است. ۳. منطقه آزاد چابهار نیز میزان سرمایه‌گذاری خارجی طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ به ترتیب معادل صفر، ۵، ۳۸، ۸ و ۱۴ میلیون دلار بوده است. ۴. منطقه آزاد انزلی طی پنج سال مذکور میزان سرمایه‌گذاری خارجی برابر با صفر، صفر، صفر، ۱۳ و ۴۰ میلیون دلار داشته است. ۵. منطقه آزاد اروند در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ سرمایه‌گذاری خارجی معادل، صفر، یک، ۲۳، ۵۳ و ۱۰۶ میلیون دلار جذب شده است. ۶. منطقه آزاد ارس نیز طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ ۱۷، ۵۵۲، ۴۹ و ۱۱۹ میلیون دلار داشته است و ۷. این سرمایه‌گذاری در مورد منطقه آزاد ماکو به ترتیب برابر با صفر، ۲، ۴، ۱۰۶۲ و ۱۲۰ میلیون دلار بوده است. بدین ترتیب مناطق آزاد کیش، قشم، چابهار، انزلی، اروند، ارس و ماکو به ترتیب طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ سرمایه‌گذاری خارجی معادل ۱۶۷، ۲۶۷۷، ۶۵، ۵۳، ۱۸۳، ۷۳۳ و ۱۱۸۸ میلیون دلار داشته‌اند. علاوه بر این هفت منطقه آزاد مذکور در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ مجموعاً سرمایه‌گذاری خارجی معادل ۳۲، ۲۷، ۶۱۷، ۱۲۹۱ و ۳۱۰۳ میلیون دلار داشته‌اند (<https://www.khabarfoori.com/detail/201182/17/8/1396/>).

به نقل از محسن نریمان رئیس هیأت مدیره و مدیر عامل منطقه آزاد ارس: در سال ۱۳۹۷ میزان کل سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی منطقه آزاد ارس ۱۱۷۰ میلیارد تومان بوده که در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۸ این میزان به ۱۸۰۰ میلیارد تومان افزایش پیدا کرده است. منطقه آزاد ارس در طی یک سال گذشته (۱۳۹۷) شاهد رشد ۵۲ درصدی در سرمایه‌گذاری و رشد ۱۰۰ درصدی در صادرات بوده است. صادرات منطقه آزاد ارس از ۲۶۷ میلیون دلار در سال ۱۳۹۷ به ۳۲۵ میلیون دلار در ۹ ماهه سال ۱۳۹۸ رسیده است و در ۲ سال پیاپی گذشته شاهد تراز تجاری مثبت در ارس بوده‌ایم. منطقه آزاد ارس بستر ساز فعالیت در حوزه گلخانه‌ای شده است و میزان اشتغال‌زایی و صادرات این حوزه بسیار بالاست. به طوری که تالار آمین ارس توان تولید سالانه ۲۴ هزار تن محصول را دارد و با تکمیل فاز ۲ این مجموعه این مقدار به ۳۹ هزار تن افزایش پیدا خواهد کرد.

المللی شدن تکمیل می‌شود. پتانسیل بالای ارس به دلیل قرار داشتن در استانی به مرکزیت تبریز آکنده از نیروهای فرهیخته و کارآمد است. همین موضوع سبب شده است که ارس به منطقه آزاد پیشرو و صنعتی‌ترین منطقه آزاد ایران تبدیل شود (<http://www.arasfz.ir/news/ID/8713/3/10/1398>).

در زمینه ثبت جهانی ژئوپارک ارس، اقدامات خوبی در ۲ سال گذشته انجام شده است و با ارسال مدارک به یونسکو، منتظر ثبت جهانی این ژئوپارک در سال آینده (۱۳۹۹) هستیم. ارس هم اکنون عضو سازمان جهانی گردشگری و شبکه جوامع ایمن شده است و با ثبت جهانی یونسکو، حرکت ارس به سمت بین-

جدول ۱- مزایای سرمایه‌گذاری و رقابتی در منطقه آزاد ارس

ردیف	مؤلفه اصلی	شرایط مناسب
۱	موقعیت جغرافیایی مناسب	آب‌وهوای معتدل کوهستانی؛ نزدیکی به بازار ۴۰۰ میلیونی کشورهای CIS؛ قرارگیری در درون بازار ۱۰ میلیونی شمال غرب ایران؛ قرارگیری در مرزهای سه کشور آذربایجان، ارمنستان و نخجوان
۲	زیرساختهای مناسب	فراوانی انرژیهای برق و گاز؛ خطوط پرسرعت مخابراتی؛ آب فراوان رود ارس، سدهای ارس، خداآفرین، گلرچ و گردیان
۳	اراضی و طرحهای آماده برای سرمایه‌گذاری در کاربریهای مختلف صنعتی، کشاورزی، گردشگری، علمی و فناوری و ترانزیت	دشتهای وسیع کشاورزی گردیان، گلرچ، خداآفرین و قلی بیگلو؛ شهرکهای صنعتی ۱۳۵ هکتاری و ۲۶۰ هکتاری صنایع پاک، اراضی اطراف بزرگراه گردشگری، سوله‌ها و سالن‌های آماده؛ پاساژ صنعتی صنایع کوچک؛ ۳۳ طرح و پروژه مطالعه شده اولویت‌دار آماده سرمایه‌گذاری؛ طرحهای تفصیلی آماده در حوزه‌های مختلف
۴	پتانسیلهای گردشگری و فرهنگی	آثار هزاران ساله تاریخی ادیان مختلف؛ ژئوپارک ارس و جاذبه‌های زیبای طبیعی؛ بازدید سالانه بیش از ۵ میلیون گردشگر (فرهنگی، سلامت، تجاری، تفریحی) از منطقه؛ آداب و رسوم و صنایع دستی متفاوت با سایر نقاط ایران؛ ۶ دانشگاه فعال معتبر ایرانی با بیش از ۵۰۰۰ دانشجوی ایرانی و غیر ایرانی در مقاطع فوق لیسانس و دکتری در شاخه‌های علوم پزشکی، علوم انسانی و مهندسی
۵	مزایای رقابتی سرمایه‌گذاری	معافیت از پرداخت عوارض گمرکی و سود بازرگانی برای واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات؛ معافیت از پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی برای ورود کالای تولید شده در منطقه به سایر نقاط ایران بر اساس قانون ارزش افزوده؛ عدم نیاز به ویزا برای اتباع غیر ایرانی؛ منابع انسانی (نیروی کار ارزان و متخصص)؛ قیمت انرژی ارزان؛ امنیت سرمایه‌گذاری؛ معافیت ۲۰ ساله مالیاتی؛ انبارداری ارزان؛ قبول ضمانتنامه برای ترخیص کالا از منطقه؛ صدور قبض انبار قابل معامله بنا به درخواست صاحبان کالا؛ تضمین سرمایه‌ی سرمایه‌گذاران خارجی در برابر تملک و ملی شدن؛ امکان سرمایه‌گذاری ۱۰۰٪ خارجی بدون مشارکت ایرانی

ترسیم: نویسندهگان، http://www.arasfz.ir/aras/why_aras/1398

جدول ۲- حداقل حقوق و مزایای کارگری در منطقه آزاد تجاری صنعتی ارس در سال ۱۳۹۸

ردیف	عنوان	وضعیت شاغل (ارقام به ریال)		
		متاهل بدون فرزند	متاهل با یک فرزند	مجرد
۱	دستمزد روزانه	۵۰۵/۶۲۷	۵۰۵/۶۲۷	۵۰۵/۶۲۷
۲	دستمزد ماهانه ۵/۳۰ روز (در ماه)	۱۵/۴۲۱/۶۲۳	۱۵/۴۲۱/۶۲۳	۱۵/۴۲۱/۶۲۳
۳	کمک هزینه مسکن (در ماه)	۱/۰۰۰/۰۰۰	۱/۰۰۰/۰۰۰	۱/۰۰۰/۰۰۰
۴	بن کارگری (در ماه)	۱/۹۰۰/۰۰۰	۱/۹۰۰/۰۰۰	۱/۹۰۰/۰۰۰
۵	کمک عائلهمندی (در ماه)	-	-	-
۶	عیدی و پاداش در ماه (دستمزد در ۵ روز)	۲/۵۲۸/۱۳۵	۲/۵۲۸/۱۳۵	۲/۵۲۸/۱۳۵
۷	پایان کار (۵/۲ روز در ماه)	۱/۲۶۴/۰۶۷	۱/۲۶۴/۰۶۷	۱/۲۶۴/۰۶۷
۸	مرخصی (۶/۱ روز در ماه)	۸۰۹/۰۰۳	۸۰۹/۰۰۳	۸۰۹/۰۰۳

http://www.arasfz.ir/aras/why_aras

باشد و منطقه قفقاز به عنوان یکی از مناطق ژئواستراتژیکی برای ابرقدرتها دارای اهمیت است بنابراین هرگونه تضاد منافع آنها باعث می‌شود که این منطقه نیز لرزهایی به خودش ببیند. در ابتدای دهه ۱۹۹۰ و در سال ۱۹۹۱ بار دیگر توجهات به تحولات و رویدادهای منطقه قفقاز جلب شد؛ با تغییرات

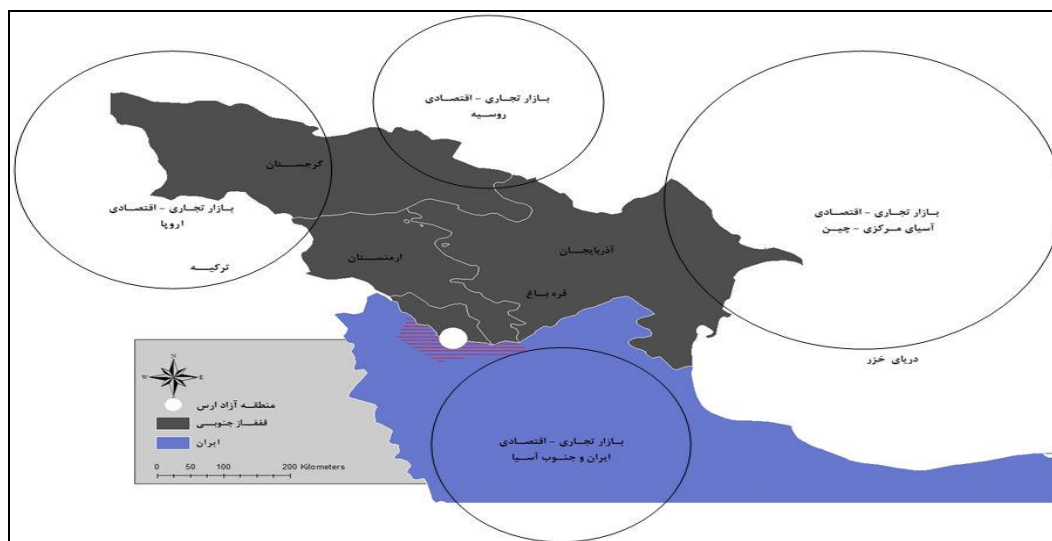
موقعیت و تحولات منطقه قفقاز جنوبی و تأثیرات آن بر منطقه آزاد ارس:

در طی سالهای اخیر منطقه قفقاز جنوبی تحولات چندی را به خود دیده است. از آنجا که این منطقه در سازه منطقه قفقاز می-

مواردی نمی‌توان گفت که رابطه ایروان با کشورها و سازمان‌های غربی در چند ماه اخیر بیشتر شده یا سرعت گرفته است و این مسئله سابقه نسبتاً زیادی دارد (<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/05/30/139636/>). برای درک ارتباط نزدیک کشورهای غربی با کشورهای قفقاز جنوبی باید سه عامل را در نظر داشت: این فاکتورها به ترتیب اولویت عبارت از انرژی، موقعیت استراتژیک و عامل رقیب سنتی و سرسخت غرب یعنی روسیه می‌باشد. دریای خزر و سواحل کشور آذربایجان منبع انرژی جایگزین برای اروپا، آمریکا و لوله‌های نفت و گاز آن رقیب لوله‌هایی‌اند که انرژی‌های فسیلی را از روسیه به قلب اروپا می‌رسانند. در کشمکش بین غرب و روسیه، به ویژه در زمان تحریم روسیه این مهم بیش از پیش خودنمایی و اهمیت سوق‌الجیشی بودن قفقاز جنوبی را دو چندان می‌کند (<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/05/30/139636/>).

ژئوپولیتیکی رخ داده، فروپاشی شوروی و استقلال جمهوری‌های به جای مانده از آن امپراتوری در آسیای مرکزی و قفقاز، ساختار حاکم بر منطقه دستخوش تحولات و دگرگونی وسیعی شد. تحولات فوق همراه خلأ به وجود آمده از حضور نداشتن (شوروی سابق) در منطقه، زمینه مساعد و مناسبی برای حضور قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای فراهم کرد (Markedonov, 2009).

هر سه کشور قفقاز جنوبی یعنی آذربایجان، ارمنستان و گرجستان، عضو شورای اروپا و سازمان امنیت و همکاری اروپا هستند. بسیاری از مؤسسه‌های غربی و اروپایی در این کشورها نمایندگی داشته و به آموزش و پشتیبانی مدنی مشغول می‌باشند. در هر سه این کشورها برنامه‌های جداگانه‌ای برای ارتقاء استانداردهای آموزش به معیارهای مورد نظر ناتو چیده شده و هر دو سال یکبار مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. کشورهای غربی و آمریکا در قالب طرح‌های مشارکتی، تعلیم دموکراسی و انسان دوستانه، کمک‌های بلاعوض و آموزش‌های لازم را از سال 2001 به بعد سرعت داده‌اند. با در نظر داشتن چنین

نقشه ۲ - موقعیت ارتباطی - مواصلاتی منطقه قفقاز جنوبی در بین بازارهای تجاری بین‌المللی و پیرامونی (Valigholizadeh, 2015 : 188)

در سه کشور ارمنستان، گرجستان و آذربایجان مشاهده می‌شود. آذربایجان به دنبال تبدیل شدن به قدرت منطقه‌ای است. جدی-ترین اتفاق در سال (1392) در آذربایجان رخ داده است. این کشور متن اتحاد و همسویی خود را با غرب پر رنگتر کرده و برنامه‌های مشترک خوبی را به ویژه در حوزه‌های اقتصادی و امنیتی اجرا کرده و در واقع روند توسعه اتکاء به غرب را در این کشور به صورت پر رنگتر، مشاهده شده است. گرجستان در راستای عضویت این کشور در ناتو و همسویی آن با غرب و آمریکا تحولات خود را ارزیابی کرده است. اما تحولات

«به طور کلی عوامل اهمیت [ساز] منطقه قفقاز جنوبی که زمینه-های بحران و یا حساس شدن این منطقه را به همراه دارد عبارتند از: ۱. حلقه وصل میان قاره‌های اروپا و آسیا؛ ۲. پل ارتباطی میان شمال و جنوب و شرق و غرب قاره‌های آسیا و اروپا؛ ۳. محل تلاقی اقوام بزرگ و کهن؛ ۴. همسایگی دو دین بزرگ مسیحیت و اسلام؛ ۵. داشتن ذخایر نفت و گاز و تزانزیت منابع انرژی به اروپا؛ ۶. عامل بقای فدراسیون روسیه (شاهراه تنفس استراتژیک فدراسیون روسیه)» (Azad, 2013 : 69). طی سالهای اخیر منتهی به 2020 میلادی تحولاتی در قفقاز جنوبی،

تولید و رفاه اقتصادی را داشت، یکی از راه‌های مفید و مناسب بدین منظور ایجاد مناطق آزاد تجاری-صنعتی است. مناطق آزاد در دنیا سابقه قدیمی دارند، ولی رشد اقتصادی جهان و لزوم توجه به مزیتها و کاهش قیمت تمام شده و بازاریابی برای محصولات کشورها از سال ۱۹۶۰ به بعد وارد مرحله جدیدی شده است که جذب سرمایه‌گذاری خارجی را با هدف تشویق و توسعه صادرات کالا و خدمات و کسب درآمدهای ارزی از اولویت خاصی برخوردار کرده است. کشورهای در حال توسعه از طریق جذب سرمایه‌گذاریها سعی کرده‌اند تا با تأمین نیازمندیهای ارزی، موجبات اشتغال در بخشهای مختلف اقتصادی، صنعتی و انتقال تکنولوژی روز را فراهم کنند که سبب افزایش درآمد ملی آنها گردد. بدین خاطر توجه به مزیتهای نسبی سرمایه‌گذاری در کاهش قیمت تمام شده محصولات و ایجاد زمینه مناسب برای تنظیم بازارکار از طریق حضور فعال سرمایه‌گذاران و تولید کنندگان داخلی و خارجی در بازارهای جهانی و منطقه‌ای در راه کسب درآمدهای ارزی از اهم وظایف مناطق آزاد است. امروزه با توجه به تلاشهای گسترده‌ای که در جهان برای جذب سرمایه‌گذاریهای خارجی صورت می‌گیرد باید گفت که نیاز به سرمایه‌گذاری صرفاً به منزله به دست آوردن امکانات تولیدی نیست، بلکه سرمایه‌گذاری خارجی در واقع سهمی از بازار جهانی را به کشورها اختصاص می‌دهد که می‌توان از طریق جذب منابع به بازارهای مطمئن هم دسترسی پیدا کرد تا سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد را توجیه نماید. نکته اساسی، مدیریت اثربخش این نواحی است. احداث و مدیریت مؤثر مناطق آزاد در کشور ترکیه و امارات به خوبی نقش مناطق آزاد را در توسعه اقتصادی بازگو می‌کند (Tomaj & Eydani, ۲۰۱۴).

در حال حاضر پیدایش حوزه‌های/حوضه‌های جدید ژئوپولیتیکی پس از تحولات نظام بین‌الملل و تغییرات حاصل شده در جغرافیای سیاسی منطقه قفقاز، سبب بروز بحران‌ها و مشکلات عدیده‌ای در منطقه شد که در نهایت موجب بروز چالش‌ها و تأثیرات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بر وضعیت ژئوپولیتیکی جدید ایران شد. از آنجایی که موقعیت ژئواکونومیک قفقاز جنوبی نقش مهمی بر منطقه آزاد ارس دارد لذا توجه به موقعیت منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس که مرز مشترک کشورهای ایران و جمهوری آذربایجان و ارمنستان است و اهمیت این منطقه مرزی و لزوم تأثیرات ژئواکونومیک که بر وضعیت اقتصادی ارس می‌گذارد ضروری به نظر می‌رسد. زیرا که «اندیشه ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی در راستای هدف اساسی گسترش و توسعه مبادلات بین‌المللی که مورد توجه کشورهای طرفدار مکتب آزادی اقتصادی است در سایر نقاط

گرجستان به نسبت سالهای گذشته به شکل آرامتر و به صورت معتدل تر در حال پیشروی بوده است و به نوعی استفاده این کشور از فرصتهای مختلف (برای اینکه کشور خود را به ناتو و اتحادیه اروپا نزدیکتر کند) در سایه رویدادهایی که انجام شد کم رنگ تر شده است. ارمنستان هم سعی کرده است که خود را به روسیه نزدیکتر کند و از فرصتهای تحریم استفاده کند، اما به جهت بنیان ضعیفی که از نظر اقتصادی و نظام حکومتی این کشور، تحولات چندان اساسی در ارمنستان قابل روئت نیست (Hosseyani, the most important developments in)
(Central Asia and the Caucasus in 2014).

تجزیه و تحلیل:

جهت‌دهی نبرد دولت‌ها- ملت‌ها در راستای بازشناخت خویشتن خود در وضعیت متغیر موجود و جای‌گیری مناسب آنها در نظام نوین جهانی در دل جریان جهانی‌شدن در دنیای اقتصاد و سیاست، رویکرد ژئواکونومیک است؛ اگر فراهم آوردن بسترهای لازم کسب بالاترین سود برای افراد و شرکت‌ها در اقتصاد بازار آزاد، از اهداف مناسبات اقتصادی باشد، رفتارهای متقابل دولتها (کاملاً منسوب به هویت جغرافیایی آنها) در حوزه بین‌الملل در بستر محور جغرافیا - اقتصاد - فناوری که از مناسبات ژئواکونومیک است مورد تبیین قرار می‌گیرد (Inan, 2011:82). در ژئواکونومیک، پس از ظهور دولت-ملتها، فعلاً آخرین حلقه از روند تکامل نگرش‌های تحلیلی و تبیین نظام بین‌الملل و تجارب سیاست خارجی محسوب می‌شود. از نظر روش‌شناسی در ژئواکونومیک، اقتصاد در مقابل سیاست از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. اقتصاد محور اصلی تعیین منافع حیاتی و راهبردی دولتها است و در واقع، راهبردها در این بستر شکل می‌گیرند. در این بستر، اتحادها یا منازعات اقتصادی جایگزین همگرایی‌ها و یا گروه‌بندی‌های سیاسی بین دولتها شده و در واقع منافع مشترک اقتصادی در ارجحیت قرار می‌گیرد (Ibid, 82). در منطقه قفقاز جنوبی، سازمان منطقه-ایی که توانایی لازمه برای ایجاد ثبات داشته باشد به وجود نیامده است و فقط سازمان منطقه‌ای گوام می‌باشد که آن هم در حد گروه‌بندی منطقه‌ای در حال فعالیت است و از نظر توسعه اقتصادی نتوانسته تحول زیادی ایجاد کند.

براساس ادبیات توسعه اقتصادی، تجارت آزاد یکی از عوامل عمده تأثیرگذار بر رشد اقتصادی است. در این بین، مناطق آزاد تجاری می‌توانند نقش بسزایی در راستای توسعه تجارت داشته باشند توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه‌گذاری در بخشها و فعالیتهای مختلف اقتصادی است، بدون سرمایه‌گذاری در طرحهای زیربنایی و رونمایی نمی‌توان انتظار گسترش، اشتغال،

سرمایه‌گذاری خارجی در طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۱ به ترتیب معادل صفر، ۱۷، ۵۵۲، ۴۹ و ۱۱۹ میلیون دلار در منطقه آزاد ارس سرمایه‌گذاری انجام شده است؛ این میزان سرمایه‌گذاری با احتساب سرمایه‌گذاری داخلی در سال ۱۳۹۷ به ۱۱۷۰ میلیارد تومان و در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۸ به ۱۸۰۰ میلیارد تومان افزایش پیدا کرده است. منطقه آزاد ارس در طی یک سال (۱۳۹۷) شاهد رشد ۵۲ درصدی در سرمایه‌گذاری و رشد ۱۰۰ درصدی در صادرات بوده است. صادرات منطقه آزاد ارس از ۲۶۷ میلیون دلار در سال ۱۳۹۷ به ۳۲۵ میلیون دلار در ۹ ماهه سال ۱۳۹۸ رسیده است و در ۲ سال پیاپی گذشته شاهد تراز تجاری مثبت در ارس بوده‌ایم. بنابراین این منطقه در مقایسه با دیگر مناطق آزاد ایران، به طور میانگین بیشترین سرمایه‌گذاری را داشته است.

نتیجه‌گیری:

مقاله با این سوال اصلی که آیا منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی تأثیرپذیر است؟ به دنبال بررسی مسأله اصلی تأثیرگذاری موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز به عنوان یک منطقه مهم استراتژیکی در آسیا و در شمال ایران بر منطقه آزاد ارس، می‌باشد. از آنجا که فلسفه وجودی ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی در راستای هدف اساسی گسترش و توسعه مبادلات بین‌المللی که مورد توجه کشورهای طرفدار مکتب آزادی اقتصادی است و در سایر نقاط جهان نیز گسترش یافت؛ بنابراین، روابط منطقه‌ای برای ایران در راستای مناطق آزاد بسیار حایز اهمیت است و بر این مبنای منطقه آزاد ارس با توجه به موقعیتی که منطقه قفقاز جنوبی دارد متأثر از تحولاتی است که در این منطقه اتفاق می‌افتد. هر گونه تحولات سیاسی- اقتصادی در موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی می‌تواند منطقه آزاد ارس را متأثر کند. وجود قربتهای جمعیت‌شناختی در حوضه شمال ایران، یکی از ظرفیتهایی می‌باشد که می‌تواند تأثیرگذار باشد هر گونه نقصان در ارتباط با قفقاز جنوبی می‌تواند روابط گردشگری بین‌المللی را در منطقه آزاد ارس با مشکلاتی مواجه نماید. به علاوه در زمینه ترانزیت نیز چالشها و بحرانهایی همچون جنگ با گرجستان از سوی روسیه در سال ۲۰۰۸ و چالشهای ارضی آذربایجان و ارمنستان، می‌تواند حوضه انرژی را بحران‌زا کند. بنابراین منطقه آزاد ارس از موقعیت ژئواکونومیک منطقه قفقاز جنوبی تأثیر می‌پذیرد. لاجرم موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. ایران و کشورهای حوضه قفقاز جنوبی برای ایجاد یک سازمان منطقه‌ای اقدام کنند؛

جهان نیز گسترش یافت» (Hafeziniya, 2002 : 407). لاجرم «قفقاز جنوبی برای ایران هم منبع فرصت است و هم منبع تهدید تلقی می‌شود. نخبگان سیاسی ایران، کشورشان را یک قدرت منطقه‌ای طبیعی تلقی می‌کنند و قفقاز جنوبی را ادامه قلمرو تاریخی خود در نظر می‌گیرند، جایی که ارتباط نزدیک با دولتها و تأمین منافع هر دو طرف را انتظار دارند» (Tishehyar & Bahrami, 2018 : 27).

با توجه به وضعیت و سطح توسعه یافتگی ایران، مناطق آزاد می‌توانند با توجه به فلسفه جودی‌شان، تأثیرات شگرفی را در توسعه ایجاد کنند. منطقه آزاد ارس که یکی از مناطق هفتگانه آزاد تجاری- صنعتی می‌باشد با توجه به همجواری با منطقه ژئوپولیتیکی قفقاز جنوبی از موقعیت مناسبی برخوردار است. اگر سیاست خارجی ایران بتواند با توجه به ظرفیتهای فرهنگی و قومی که ایران با جامعه قفقاز جنوبی دارد، روابط خوبی را برقرار نماید، قطعاً منطقه قفقاز جنوبی به عنوان دروازه ورودی به قاره سبز، کمک شایانی را به توسعه سیاسی- اقتصادی ایران خواهد کرد. همان گونه که در نقشه شماره ۲ مشاهده می‌شود نقشی که موقعیت ارتباطی- مواصلاتی قفقاز جنوبی در بین بازارهای تجاری بین‌المللی و پیرامونی برای ایران می‌تواند ایفاء کند بسیار حایز اهمیت است. اگر سیاستهای بازار آزاد و تجارت در دستورکار سیاستهای کلان تهران قرار بگیرد قطعاً گشایشهای اقتصادی فراوانی از قبیل این موقعیت می‌توان دست یافت. با توجه به موقعیت منطقه قفقاز جنوبی برای احیای ارتباط فضایی ایران با دریای سیاه، این موقعیت و جایگاهی که دریای سیاه در روابط منطقه‌ای و جهانی دارد، می‌تواند در ترانزیت انرژی ایران به اروپا مسیری مناسب باشد.

ویژگی دیگری که منطقه آزاد ارس دارد برخورداری از جاذبه‌های گردشگری است که می‌تواند در زمینه جذب توریسم موفق عمل کند. یکی از مؤلفه‌هایی که می‌تواند برای منطقه آزاد ارس در این زمینه مثمر واقع شود قربت زبانی و فرهنگی آذری‌ها با کشور آذربایجان، و قربت فرهنگی- تاریخی با کشورهای ارمنستان و گرجستان است که با توجه به جمعیت ۱۸ میلیونی این منطقه برای گردشگری و جذب آن به سمت منطقه آزاد ارس، پتانسیل مناسبی است. در نقشه شماره ۳ مشاهده می‌شود که شهرهای زیادی مانند جلفا و پیشینه تاریخی آن، برای گردشگری موقعیت خوبی را دارند. همچنین در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود که بازدید سالانه ۵ میلیون گردشگر از ظرفیتهای این منطقه است. که اگر این ظرفیت گردشگر را در ارتباط با شاغل بودن در این زمینه بررسی کنیم با توجه به جدول شماره ۲، می‌تواند برای افراد شاغل در این بخش موقعیت شغلی مطلوبی را به همراه داشته باشد. از نظر میزان

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های

رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

۲. در راستای قرابت‌های فرهنگی، قومی، زبانی هر چه بیشتر با برنامه‌های تلویزیونی با کیفیت بالا در رسانه‌ها، به آگاهی رسانی عمومی اقدام کنند؛

۳. کمک به حل مشکلات ارضی و سرزمینی میان کشورهای منطقه قفقاز جنوبی با راهکارها و نگاه به تجربیات بین‌المللی، موارد مختلفی مانند حل مسأله با اعطای خودمختاری و ناحیه-گرایی، اقدام کنند.

References:

1. Afshordi, MohammadHoseyn, (2002). "Caucasus Geopolitics; The policy of the Islamic Republic of Iran", Tehran : Daphous Publication, (In Persian)
2. Azad, Hamid, (2013). "Historical Geography of the Caucasus Region", Kharazmi History Quarterly, First Year, Second Issue, Winter, PP 42-72. (In Persian)
3. Dadandish, Parvin, KozehgarKaleji, Vali, (2010). "Critical Study of the Theory of the Regional Security Complex Using the Security Environment of the South Caucasus Region", Rahbord Quarterly, Year 19, Issue 56, Fall, pp 73-107. (In Persian)
4. Ezati, Ezatalah, (2003). "Geopolitics in the 21st century", Tehran : Samt Publication, First Edition. (In Persian)
5. Hafezniya, MohammadReza, (2002). "Political Geography of Iran", Tehran : Samt Publication, First Edition. (In Persian)
6. Hosyni, Motaherh, (2014). "The most important developments in Central Asia and the Caucasus in 1993", At Available : <http://peace-ipsc.org/fa>. (In Persian)
7. <http://www.arasfz.ir/aras/aras-free-zone/location>
8. <http://www.arasfz.ir/news/ID/8713/3/10/1398>
9. <https://companyregister.ir>
10. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/05/30/1496360/>
11. Inan, Sükriü (2011), "Goeconomics Studies in the world and Turkey and Goeconomics Education", Bilge Strateji, Vol 2, No 4.
12. Mirhydar, Dorreh, (1994). "International Relations Beyond the Geographical Charter", Political-Economic Information Monthly No. 132, February and March. (In Persian)
13. Mojtahedz-Zadeh, Piruz, (2002). "Political Geography and Geopolitics", Samt Publication, First Edition. (In Persian)
14. Mojtahedz-zadeh, Piruz, Mahkouii, Hojat, (2018). "Goeconomics (With an approach to the economic situation in the international system)", Teharan : Entekhab Publication, First Edition. (In Persian)
15. Safa, Zabihalah, (1993). "History of Literature in Iran (8 volumes)", Mashhad : Ferdous Publication. (In Persian)
16. Solymanpour, Hadi, SolymaniDarchagh, Maryam, (2016). "Economic convergence in Central Eurasia in line with the contoury pattern and Spiegel", Quarterly of Central Eurasian Studies, Volume 93, Number 1, Spring, pp 96-98. (In Persian)
17. Tishehyar, Mandena, Bahrami, Somayh, (2018). "Iran's pragmatic foreign policy in the South Caucasus in the post-Burjam period", Quarterly of Central Eurasian Studies, Volume 11, Number 1, Spring and Summer, pp 28-33. (In Persian)
18. Tomaj, Yahya , Eydani, Milad, (2014). "The Role of Free Zones in Economic Development and Attracting Foreign Investment", Second National Conference on Management Dynamics, Economic Development and Financial Management, Shiraz, At Available : https://www.civilica.com/Paper-DMEDFM02-DMEDFM02_138.html. (In Persian)
19. Valigholzadeh, Ali, (2015). "Expounding South Caucasus Geo-economic Importance in the Economic Promotion of Aras Free Zone", Geopolitical Quarterly, Eleventh year, No. 1, spring, pp 157-194. (In Persian)
20. Veysi, Hadi, (2017). "Investigation of the Geopolitical and Geo-economic Competitions of Pakistan and Iran to Create South-North Corridor of Eurasia: Preferences and Threats", Geopolitical Quarterly, Thirteenth year, No. 1, spring, pp 101-124. (In Persian)
21. www.wikipedia.com

